

25 let inštituta za sodno medicino*

Janez Milčinski

akademik, dr. iur., dr. med., predstojnik Inštituta za sodno medicino medicinske fakultete v Ljubljani

Inštitut za sodno medicino medicinske fakultete v Ljubljani je bil ustanovljen s sklepom fakultetnega sveta z dne 25. avgusta 1945. 17. septembra 1945 je začel z delom. Konec leta 1945 je imel 6 članov. Predavanja za medicince so se začela že v zimskem semestru 1945/46, za pravnike (verjetno) v poletnem semestru istega študijskega leta. Te suhe podatke iz poročila dekanatu (17. maja 1949) je treba osvetliti s pojasnilom, da 25. avgusta 1945 ni šlo za odpiranje inštituta, kakor bi tak dogodek razumeli danes, niti ne za kakorkoli slovesno vselitev ali prevzemanje kakšnega zavoda, marveč preprosto za sklep fakultetnega sveta, naj pravkar izvoljeni učitelj sodne medicine organizira pouk tega predmeta in naj za ta namen pa še za druge potrebe uredi ustrezen zavod. Začasno, »za nekaj mesecev«, dokler ne bo zgrajeno ali dodeljeno primerno poslopje, naj se naseli v nekatere izpraznjene prostore higienskega zavoda, z obdukcijskimi in predavanjskimi pa naj — prav tako začasno — gostuje v patološko-anatomskem inštitutu. Zasilna oprema, ki deloma še danes stoji v inštitutu, je bila: nekaj odvečnega pohištva iz pisarne organizacije Todt na Univerzi in pohištva, ki ni bilo dovolj čedno, da bi ga bilo vredno seliti z oddelki razpuščenega higienskega zavoda; nekaj instrumentarija in priložnostno najdenih priprav iz vojnega plena; dva mikroskopa, star mikrotom, troje knjig in nekaj malega drobne laboratorijske opreme in steklenine kot podpora patološko-anatomskega inštituta, (ki je od ustanovitve leta 1940 sam živel ob revščini in gostaštvu). To nenavadno stanje ni bilo za prve povojne mesece nič izjemnega; podobno se je godilo večini novo ustanovljenih inštitutov na naši fakulteti in drugje. Če bi to obdobje hoteli opisati in ga pravično oceniti, bi bilo treba o njem reči: Bila je romantična pionirska doba, polna nebrzdanega zanosa, domiselnih improvizacij, nekritičnega optimizma in izjemnih prizadevanj. Morda ne bo odveč, če mlademu rodu za opombo in razvedrilo napišemo, da smo v tem času, leto dni in več po koncu vojne, delali vse nedelje in še brez dopustov, obračali kuverte, pisali na papir nekdanjih italijanskih trgovskih družb, potrebovali osebno dovoljenje za fotografiranje, rezali mikroskopska stekelca iz razbitih okenskih šip, kozarce za preparate pa iz steklenic. Se to, da je bil pojem plačanega nadurnega

dela v tem času neznan, zato pa toliko bolj domača delovna akcija.

Nekatera poročila iz prvih let po vojni pričajo, da je v tem obdobju kljub težkim razmeram bilo opravljenega že veliko pomembnega dela. V tem času se je izoblikovala podoba inštituta kot učne, znanstvene in operativne ustanove, ki je poskrbela za vse dotlej nepokrite sodnomedicinske potrebe v republiki. Nekatere veje je prevzel inštitut sam (toksikologijo, alkoholometrijo, medicinsko kriminalistiko, hematologijo v paternitetnih zadevah), druge smo opravljali s pomočjo prosectorjev v bolnišnicah (obdukcije) in krajevnih zdravnikov (krajevni ogledi). Inštruktorska služba pri Ministrstvu za zdravstvo nam je omogočala domala popoln pregled o kazuistiki nenaravnih ali sumljivih smrti kjer koli v Sloveniji.

Misel o inštitutu kot ustanovi, ki hkrati z nalogami visokošolskega učnega in raziskovalnega zavoda opravlja tudi obsežne operativne naloge, se je izoblikovala iz prepričanja, ne pa kot izhod v sili. Še danes smo trdnega mnenja, da je taka rešitev načelno pravilna. Gotovo pa je, da bi ustanova z dvojno nalogo morala biti tudi ustrezno močnejša, kar zadeva ljudi, prostore, opremo in denarna sredstva. Priznati moramo, da so nesorazmerno razsežne operativne in nefakultetne učne naloge šle v škodo skladnemu razvoju inštituta. Operativne naloge si namreč že po svoji naravi izsilijo prednost, strokovnjake preusmerijo v operativno delo in s tem lahko ovirajo ali celo ohromijo raziskovalno dejavnost. Za vsako ceno smo skušali učno funkcijo inštituta ohraniti neokrnjeno in jo razvijati. Upamo, da nam bo zgodovina priznala, da smo vsaj pri tem izpolnili obveznosti, ki nam jih nalaga položaj fakultetnega zavoda.

O prvih časih inštitutove rasti pričajo nekatere okrožnice in pa poročila, ki so bila pred letom 1950 napisala za republiške in fakultetne organe. Prav verjetno je, da se niso ohranila nikjer, razen v našem arhivu. Zato naj nam bo dovoljeno, da iz njih obnovimo nekatere odstavke, ki lahko pomagajo osvetliti razvoj sodnomedicinske stroke in službe v Sloveniji, vlogo inštituta pri tem, težave in dosežke, pa tudi kritična obdobja. Med temi je tudi sedanje; ocenjujemo ga kot najbolj resno, in sicer objektivno, v primerjavi s prejšnjimi, ne morda zato, ker nam je prav ta čas pred očmi.

Okrožnica z dne 26. januarja 1946 je bila prvi korak sodnomedicinske službe v Sloveniji:

* Poročilo, prebrano na proslavi inštitutove 25-letnice dne 21. decembra 1970.

NARODNA VLADA SLOVENIJE

Ministrstvo za notranje zadeve
Oddelek za javno varnost

Štev. 20/52-46

Ljubljana, dne 26. januarja 1946

Institut za sodno
medicino

Vsem okrožnim oddelkom za notranje
zadeve, kriminalno-preiskovalnim odsekom
in poveljstvom Narodne milice

Na medicinski fakulteti v Ljubljani obstoja
Institut za sodno medicino, ki ima prostore v
poslopju bivšega Higijenskega zavoda na Zaloški
cesti 4/II, tel. št. 25—94.

Institut je pripravljen sodelovati z našim kri-
minalnopreiskovalnim odsekom, da tudi z medi-
cinske plati pomaga odkriti zločince. To seveda
pride v poštev le pri kompliciranih in nepo-
jasnjenih umorih, ubojih, zastrupljenjih, večjih
nesrečah itd.

Začasno bi institut deloval za mesto Ljubljana,
Ljubljansko in Novomeško okrožje.

Mariborsko okrožje pa naj se obrača na tov.
dr. Kušarja Valentina, prosekotorja splošne bol-
nice v Mariboru, Celjsko okrožje pa na tov. Nado
Pavličevo, prosekotorja splošne bolnice v Celju.

Vse preiskave, ki na lokalnih prosekaturah niso
izvedljive (toksikološke, histološke) bo izvrševal
institut za sodno medicino v Ljubljani.

Da bo institut svojo nalogo lahko uspešno in
pravilno izvrševal je potrebno, da je o vsakem
navedenem zločinu pravočasno obveščen, da naj-
de kraj, kjer je bil zločin izvršen, neizpremenjen
in nepoškodovan.

V zvezi s tem naročamo preiskovalnim odse-
kom in poveljstvom NM za mesto Ljubljana,
Ljubljansko, Celjsko in Novomeško okrožje, da o
vseh umorih, ubojih, zastrupljenjih, samomorih,
večjih smrtnih nesrečah, ki so nepojasnjene, ob-
veste najprvo tehnični referat pri kriminalno-
preiskovalnem odseku za mesto Ljubljana, pri-
stojnega javnega tožilca in OZNO.

Tehnični referat pa mora o tem obvestiti
sodno-medicinski institut v Ljubljani, kateremu
je pošiljati dvojce vrste obvestil:

V prvo vrsto spadajo vsa ona dejanja, pri ka-
terih je v interesu izsleditve potrebno strokovno
mišljenje zdravnika, odnosno instituta npr. ne-
pojasnjeni smrtni slučaj, zastrupitve itd. pri

čemer bi s pomočjo Instituta lažje izsledili
krivca.

V takih primerih morajo odseki in NM odnos-
no tehnični referat dodati obvestilu, ki ga pošlje-
jo Institutu: »Prisotnost Instituta potrebna!«
Tako obvestilo bo zdravniku služilo kot nalog,
da se povabilu odzove in bo na podlagi tega za-
prosil povrnitev stroškov. V takih slučajih in s
tem obvestilom gre delo Instituta na račun na-
šega ministrstva.

V drugo vrsto obvestil pa spadajo oni slučaj, ki-
jer pristojnost Instituta za izsleditev krivca ni
potrebna oziroma je brezpomembna. Npr. če je
zločin pojasnjen, ali je ugotovljen samomor itd.

V takem primeru se Institut obvesti brez na-
vedene oznake in bo, če se mu bo zdelo po-
trebno, prisostvoval iz lastnih interesov in na
svoj račun.

Za Mariborsko okrožje pa naj se obvešča teh-
nični referat v Mariboru, ki bo obveščal o tem
tov. dr. Kušar Valentina na isti način, kot je
zgoraj navedeno.

Gornja navodila so dolžni preiskovalni odseki
in NM temeljito proučiti, seznaniti z njimi vse
podrejene organe in se navodil striktno držati.

Smrt fašizmu — svobodo narodu!

Dostaviti:

sodnemu institutu in
javnemu tožilcu.

Minister za notranje zadeve:

(Polič Zoran)

Polič Zoran, s. r.

M. P.

Iz poročila, poslanega dekanatu medicinske fa-
kultete dne 17. maja 1949:

»... Istočasno s prevzemom pedagoškega dela
pa je padlo na institut tudi breme tekočega dela
za potrebe terena, torej opravljanje sodnih ob-
dukcij in drugih preiskav za potrebe Notranje
uprave, sodstva, Armije in Javnega tožilstva.
Kolikšna je bila potreba po centralnem sodno-
medicinskem zavodu LRS, priča najbolje obra-
čun opravljenega dela v letih 1945—1948 po raz-
nih panogah. Tako je bilo opravljenih na Insti-
tutu za sodno medicino

	1945	1946	1948	1947
Obdukcij	38	388	412	507
Od tega izven instituta	—	20	17	69
Toksikoloških analiz	—	53	102	160
Preiskav krvi v zadevah očetovstva	—	112	447	450
Analiz krvi na alkohol	—	201	550	1042
Laboratorijskih (kriminalističnih) preiskav	—	—	24	50

Kakor tudi predstavlja navedeno delo veliko obremenitev za institut, pa na drugi strani garantira obilico aktualne kazuistike za učne namene in ogromen in dragocen material za kasnejša znanstvena raziskovanja.

Razumljivo je, da je moral Institut aktivno poseči v organizacijo sodno-medicinske službe, da je bilo mogoče izvesti koncentracijo kazuistike v navedenem obsegu.

Temelj za to delo je bil postavljen z uvedbo instruktorske službe pri Ministrstvu za ljudsko zdravstvo v LRS; uresničujejo pa ga prosekotorji — sodni izvedenci, ki s požrtovalnim in vestnim delom vrše svojo funkcijo na področjih, ki jih Institut sam ne more obseči...

... Izhajajoč iz prepričanja, da niso predmet sodno-medicinskega raziskovanja samo spremembe na truplu, nego v enaki meri tudi sledovi poškodb ali delovanje strupa na živem človeku, je v okviru fakultetskih ustanov Institut samoiniciativno uvedel preglede poškodovancev in zastrupljenecv na klinikah. Ta način sodelovanja s klinikami na eni strani nudi Institutu vpogled v kazuistiko lažjih poškodb in neletalnih zastrupitev, na drugi strani pa stavlja izkušnje Instituta na razpolago klinikam v diagnostiki in terapiji pri poškodbah in zastrupitvah.

Pomembna akcija, ki jo je opravil Institut v republiškem merilu, je bila uvedla službe za ugotavljanje alkohola v krvi pri prometnih nezgodah. Na tem polju je bila Slovenija v pred-aprilske Jugoslavije sramotno zaostala za drugimi državami, ki so že blizu dvajset let imele boljše ali slabše organizirano takšno službo. Po inicijativi Instituta je bila leta 1947 uvedena v LRS takšna služba, ki v ničemer ne zaostaja za tozadevno službo v inozemstvu. Ves potreben material (4000 kompletov za odvzem krvi) so s prostovoljnim delom pripravili člani delovnega kolektiva na Institutu. Rezultati analiz na alkohol v krvi, dosedaj preko 2000, so dragocen material za znanstveno obdelavo...

Informacija, ki smo jo prebrali in razdelili najvišjim predstavnikom republiških organov za stvo (na sestanku, združenem z ogledom inštituta, dne 26. junija 1957, se sklicuje na poročilo, ki ga je inštitut 4. 8. 1956 pripravil za izvršni svet skupščine SR Slovenije in na njegovo zahtevo. To poročilo obsega 17 strani in dosti prilog. Potem ko v uvodu razloži posebni položaj sodno-medicinskega inštituta med ustanovami medicinske fakultete, določi njegove naloge po vrhu tistih, za katere je odgovoren fakulteti, opiše obseg operativnega dela in zagato, v katero je zavoljo tega zašel.

Takole pravi poročilo iz leta 1956:

»Ustanovitev Inštituta za sodno medicino v Sloveniji je bila ob osvoboditvi in že dolgo pred tem nujnost: za potrebe pravosodja, za sodobnejšo preiskovalno službo, za reševanje dotlej zapostavljene problematike pri raznih zadevah (spori o očetovstvu, zastrupitve), za uveljavljanje modernih metod pri raziskovanju prometnih nesreč itd. Da smo po osvoboditvi dobili inštitut za sodno medicino, torej ne gre razlagati z okoliščino, da ga je pač avtomatično prinesla popolna medicinska fakulteta. Ni dvoma, da bi za vso sodnomedicinsko problematiko v Sloveniji moralo biti tako ali drugače poskrbljeno, tudi če fakulteta ne bi bila ustanovljena. Da je res tako, dokazuje pregled o opravljenem delu, ki je bilo inštitutu naloženo že v prvih letih po osvoboditvi in ki se še vedno množi: mislimo na delo prek temeljnih nalog inštituta kot fakultetne ustanove. Če bi inštitut kot operativna ustanova ne bil nujno potreben, potem bi pač deloval v podobni obliki kot večina drugih fakultetnih inštitutov: samo kot učna in znanstveno-raziskovalna ustanova.

Potrebnost se nam zdi omeniti, da ob ustanovitvi julija 1945 novoustanovljeni inštitut ni imel niti strokovnega osebja niti opreme niti začrtanega delovnega območja. Skupaj z anatomskim inštitutom je bil provizorično, »za leto ali

dve«, nastanjen v stari in po eksploziji poškodovani, dvakrat nadzidani zgradbi odpravljenega Higijenskega zavoda. V istih prostorih, kjer že zdavnaj ni več možnosti za preureditve ali praktične razširitve, inštitut deluje še danes.

Preden se je vselil v dodeljene prostore, je že jeseni leta 1945 prevzel učno nalogo na fakulteti: predavanja, vaje, izpite. Hkrati se je iz inštituta organizirala in perspektivno načrtala sodnomedicinska služba v LRS; le-ta kot strokovno-posvetovalno telo obstaja še danes. Odstranila je nezdrave improvizirane obdukcije v bolnišnici ali na terenu, zlasti tudi udomačeno, toda nesmotrno ter pravno in strokovno nesprejemljivo obdukcijo po zdravniku, ki je umrlega pacienta zdravil. V kratkem, večinoma že leta 1946, so se izoblikovala še druga delovna območja, tako da se je izkristalizirala organizacijsko-strokovna razdelitev, kakršna velja še danes in ki zajema te oblike udejstvovanja:

1. organiziranje pouka: učni pripomočki, muzej
2. preiskave na truplih
3. toksikologija: dokazovanje zastrupitev na truplih in preživelih
4. ugotavljanje alkoholiziranosti
5. preiskave o očetovstvu
6. preiskave živih oseb
7. preiskave s polja kriminalistike (do leta 1950, tedaj jih je prevzela tehnična služba).

Razumljivo je, da so vse našete naloge zahtevale obilo truda, zlasti še, ker so bile (in so še danes) delovne razmere nenavadno slabe, verjetno slabše kot na katerikoli ustanovi medicinske fakultete. Te razmere in odgovorno ter težko in zdravju nevarno delo so verjetno tudi poglavitni vzrok za fluktuacijo sodelavcev in pomožnega osebja na inštitutu. Tako je npr. skozi inštitut doslej šlo 9 asistentov (ostali so trije) in 13 laborantov (ostali so štirje). Če računamo, da je treba zdravniku ali kemiku vsaj dve leti, laborantu pa vsaj leto dni nadzorovanega in vodnega dela do stopnje, ko na inštitutu ni več breme temveč opora, je očitno, da je bilo za pravljenih veliko sil pri prizadevanjih za dvig sodelavcev in pomožnega osebja.

Ugotoviti je treba še to, da so delovne okoliščine na inštitutu od meseca do meseca slabše, kajti zgradba propada, delovnega prostora pa je v njej manj in manj, ker ga čedalje več jemljejo arhiv, muzej in aparature. Zato tudi ne moremo več sprejemati specializantov ali hospitantov z drugih fakultet.

Citirano poročilo iz leta 1956 opisuje v nadaljnjem naravo in obseg treh temeljnih oblik red-

nega operativnega dela: rutinskega, posamičnega izvedenskega dela in stalne službe na inštitutu. Kot naslednjo dejavnost povzema fakultetnih nalog omenja še:

»Organizacijsko delo je po naravi znanstveno delo, preneseno na reševanje sprotih zadev. Rezultat tega dela so predlogi za predpise in ukrepe glede na konkretne škodljive ali nevarne pojave, odkrite pri vseh oblikah rutinskega dela, na primer: alkoholizem v prometu, nezgode pri zdravljenju, posebej pri anesteziji in transfuziji, nevarnosti prostega prometa s strupi, zanemarjanje otrok. Rezultati na tem sektorju dela se kažejo z vpeljavo varnostnih ukrepov in z izdajo zakonskih predpisov.«

Poročilo ugotavlja, da opisane obremenitve škodujejo razvoju inštituta kot fakultetne ustanove in ogrožajo njegove temeljne naloge, učne in raziskovalne ter nakazuje tri možnosti za ureditev težavnega položaja, tako da bi bili obe plati delovanja zagotovljeni za prihodnost: kot prvo možnost, katere pa ne priporoča, nakazuje to, da bi se inštitut omejil na fakultetne naloge, za operativne pa naj bi organi pravosodja in notranjih zadev ustanovili popolno sodnomedicinsko podlago zunaj fakultete. Druga možnost, prav tako nepriporočljiva, bi bila ustanovitev posebnih operativnih oddelkov, ki bi bili gmotno in kadrovsko preskrbljeni iz virov zunaj fakultete, toda ostali bi pod strokovnim vodstvom inštituta. Ker pa bi tudi taka rešitev bila nesmotna, draga in hkrati nezanesljiva, smo priporočili tretjo rešitev:

»Zgradi in opremi naj se sodnomedicinski inštitut, ki bo dovolj velik, da bo kos vsem našetim nalogam. Zainteresirane ustanove naj pomagajo z dotacijami, da se tako pokrijejo potrebe, kolikor gredo preko okvira fakultetnih nalog in obveznosti; tako se zagotovi, da dodatno delo inštituta ne bo v breme fakulteti oziroma njenim drugim ustanovam. Inštitutu naj se zagotovi zadostno število sodelavcev in pomožnega osebja, tako da bo mogoče znotraj inštituta izoblikovati »operativne« in »znanstvenoraziskovalne« delovne skupine, katerih člani bi se menjavali v dolgoročnem turnusu. Takšen inštitut, dobro tehnično opremljen in z dovolj številnim osebjem, bi lahko strokovno neoporečno in sproti opravljal vse sedanje in morda še dodatne operativne naloge, ne da bi bilo s tem prizadeto učno in raziskovalno delo. Se več: lahko bi vzdrževal še dva nova oddelka, po našem mnenju zelo potrebna, in sicer:

a) osrednjo postajo za transplantate, da bi se zdravstvenim ustanovam zagotovilo dovolj presaditvenih tkiv,

b) redno posvetovalno službo za vso republiko, da bi bila vsak čas na voljo ustanovam in tudi posameznim državljanom, ki bi želeli informacije in nasvete (npr. ukrepi ob smrtnem primeru, nagla diagnoza zastrupitev, strokovna pomoč mrliškim preglednikom itd.).

Po našem mnenju je v naših razmerah smotrna in za prihodnost prava nakazana tretja možnost za rešitev problema; ta rešitev pa je tudi skrajno nujna.

Naslednje strani poročila opisujejo raziskovalno in publicistično dejavnost inštituta ter njegove povezave z domačimi in zamejskimi zavodi. Končuje se takole:

Ali je ustanova zgolj znanstvena ustanova ali pa opravlja predvsem (ali samo) pedagoško delo, tehnično pospeševalno delo, kontrolno delo, strokovne analize, ekspertize in podobno?

Kot smo nadrobno razložili že zgoraj, je ustanova po svojem položaju na fakulteti predvsem učna (pedagoška) in znanstveno-raziskovalna ustanova. Dejansko pa bolj kot učno in znanstveno ter na škodo znanstvenoraziskovalnega dela opravlja še razna opravila, ki jih skupno imenujemo operativno delo. To delo je sicer dragocen sklad gradiva za znanstveno raziskovanje, toda ta sklad je zdaj zaradi slabih gmotnih razmer ter zaradi premajhnega števila sodelavcev in pomožnega osebja veliko premalo izrabljen. Ljubljana, 4. 8. 1956.

Dovolili smo si obsežneje ponoviti nekatere ugotovitve tega poročila, ker veljajo še danes, ter poudarili, da je minulih 14 let omenjene težave tako zaostri, da preobremenitev kljub brezobzirni zahtevnosti do vzdržljivosti inštitutovih delavcev prinaša še novo, vznemirljivo škodo: poleg že leta trajajočega upadanja sprotnosti pada še kakovost dela, kakovost, ki je inštitutu nekoč ustvarila ugled doma in v zamejstvu.

V nadaljnjem bomo kar se da na kratko opisali dejavnosti inštituta, kolikor jih je mogoče pokazati grafično ali s številkami:

I. PEDAGOŠKO DELO

zajema temeljni pouk na fakulteti; to so predavanja in vaje za medicince ter za redne in izredne slušatelje stomatologije in pa redna predavanja za slušatelje s pravne fakultete: po-

diplomske izobraževanje za zdravnike-raziskovalce ter tečajji za specializante iz splošne medicine in za zdravnike pediatrične usmeritve, tečaj iz sodne medicine za zdravnike-stažiste in pouk na III. stopnji kazensko-pravne smeri v Ljubljani (pred leti tudi v Zagrebu); redni srednješolski pouk iz sodne medicine na šolah in v tečajjih za notranje zadeve, iz deontologije v višji šoli za medicinske sestre; občasna predavanja (posamezna ali v kratkih ciklikih) v srednjih medicinskih šolah, za zdravnike in socialne delavce pri Rdečem križu, v tečajjih za anesteziiste itd., prejšnje čase pa še v šoli za poklicne šoferje, v tečajjih za mrliške preglednike, na delavski univerzi itd.

Danes bi bilo zelo težko do ure natanko zbrati za vsa leta nazaj podatke o opravljenem pedagoškem delu. Lahko pa povemo, kako je to delo naraščalo ter kolikšen je bil njegov približni obseg v prejšnjih obdobjih in kolikšen je v sedanjem.

Pouk iz sodne medicine s predavanji in vajami za medicince se je začel že leta 1945, za pravnike leta 1946; od leta 1953 še posebej za stomatologe. Ocenjeno v urah je bilo prva leta nekako po 100 ur predavanj in 300 ur vaj na leto, z odpiranjem tečajev in šol za notranje zadeve in drugih pa precej več. Iz poročila iz leta 1949 izhaja, da je do konca leta 1948 bilo na inštitutu 141 ur predavanj za preiskovalce in tehnike v kriminalističnih tečajjih, za komandirje postaj milice, za vojaške tožilce. Pred desetimi leti je bila redna obremenitev s poukom približno takale: 56 ur predavanj za medicince, 28 ur za stomatologe in prav toliko za pravnike, 80 ur na srednji strokovni šoli za notranje zadeve, 180 ur v treh tečajjih za stažiste, skupaj 372 ur predavanj in približno 400 ur vaj za medicince na šolsko leto. V minulem študijskem letu (1969/70) pa je bilo poleg 112 ur predavanj za medicince, stomatologe in juriste še 445 ur predavanj za miličnike in tečajnike notranjih zadev, trije tečajji za stažiste s skupaj 180 urami predavanj — vsega skupaj 737 ur predavanj in približno 400 ur vaj z medicinci. Ves pouk so opravili trije učitelji in štirje sodelavci na inštitutu.

Po približni, pa gotovo ne previsoki oceni je inštitut v četrto stoletja svojega obstoja dal okrog 6000 ur predavanj in kakih 8000 ur vaj. Predavanja je do konca šolskega leta 1969/70 poslušalo približno 2200 medicincev, 700 stomatologov in 750 juristov. 2000 zdravnikov in 500 zobozdravnikov iz naše šole že opravlja poklic, 647 med njimi jih je bilo naših tečajnikov v času

staža, več kot 100 zdravnikov je poslušalo naša predavanja iz sodne medicine in deontologije v okviru specializacije. Temeljne informacije in napotke iz sodne medicine je pri nas dobilo več tisoč delavcev milice in drugih vej notranjih zadev, pa še številni zdravstveni delavci in drugi.

Pri tem ni všteto pedagoško delo za prvo pomoč (posebno oživljanje) v gorski reševalni službi, v elektrogospodarstvu, pri Rdečem križu in drugje.

II. RAZISKOVALNO DELO

Iz seznama publikacij, izdanih do danes, je razvidno, s katerimi raziskovalnimi vejami so se ukvarjali inštitutovi delavci. Ob tem je treba omeniti dve okoliščini, ki pojasnjujeta in opravičujeta dejstvo, da se inštitut ne more izkazati z uspešnimi in načrtnimi dolgoročnimi raziskovanji: Prvi, po našem mnenju poglaviti vzrok je ta, da je bilo ob ustanovitvi inštituta treba začeti na vseh delovnih smereh domala s startne točke nič, torej osvojiti ter izuriti prav vso metodo sodnomedicinskega dela, in sicer v najbolj nepripravnih časih in razmerah. Dohitevati srednjeevropske inštitute in zmanjševati prednost petih ali celo desetih let, ki so jo v raznih delovnih oziroma raziskovalnih smereh imeli pred nami, je bila nevhvaležna naloga, ki je utrujala in izčrpavala, dala pa le malo tistega zadovoljstva in navdušenja, ki dviga in spodbuja ljudi na premcu raziskovalnih ladij, ko plovejo v morje neznanega. O drugi okoliščini smo že govorili: operativno delo s svojo živo dinamiko privlači in počasi kar osvoji mladega sodelavca ter si tako kot plod v materinem telesu izsili in vzame, kolikor potrebuje, ne pa toliko, kolikor je brez škode moči pogrešati; to delo je vsa leta premočen konkurent raziskavanju.

Ko bomo govorili o operativnem delu, se bo pokazalo, da je inštitut poleg nalog, ki mu jih nalaga fakulteta, oskrboval — pravzaprav samo iz razumevanja in po dogovoru, brez ustnovitvene odločbe, brez posebnih delavcev in temu namenjenih gmotnih sredstev — izredno obsežno sodnomedicinsko dejavnost v republiki in prek njenih meja. Ta veja po ravnopravnosti strokovnih tehnik (od obdukcije do toksikologije) in po številu opravljenih preiskav verjetno ne zaostaja za kriminalistično tehniko, ki pa ji pomaga dokajšnje število dobrih strokovnjakov z odličnim vodilnim vrhom in več sodobno urejenih in opremljenih laboratorijev.

Zavoljo vsega tega v raziskovalni smeri ne moremo dati, kar bi želeli in kar bi bilo treba. Zavoljo tega se lepo zasnovani raziskovalni načrt za Sklad Borisa Kidriča izpolnjuje počasi in z zamudami, zavoljo tega le počasi napredujejo raziskovanja, ki bi se morala v skladu z zakonskimi zahtevami končati z znanstvenimi doktorati petih inštitutovih učiteljev in sodelavcev.

To smo dolžni brez ovinkarjenja povedati fakulteti in vsem drugim, ki z zanimanjem in razumevanjem gledajo ali bi vsaj morali gledati na inštitut, na njegov delež pri graditvi naše države in družbe, na njegove sedanje težave in na njegovo prihodnost.

III. OPERATIVNO DELO

Na grafikonih smo skušali pokazati delo na posameznih območjih sodnomedicinskega udejstvovanja, delo, ki ga je inštitut opravil od ustanovitve do danes, začenši s startno točko nič leta 1945 oziroma 1946.

Krajevni ogledi, to je udeležba inštitutovega dežurnega zdravnika pri ogledu na kraju samem, v Ljubljani ali drugje, kažejo na krivulji vrh leta 1960, nato pa padec in ustalitev v obdobju zadnjih let. Naj pojasnimo, da vrhovi in upadanja niso odsev bolj ali manj žive inštitutove dejavnosti, marveč zunanjih procesov: novih delovnih oblik v kazenskem postopku, novih delitev pristojnosti, pa tudi večje ali manjše varčnosti v organih, ki so v tem ali onem obdobju vodili kazensko preiskavo.

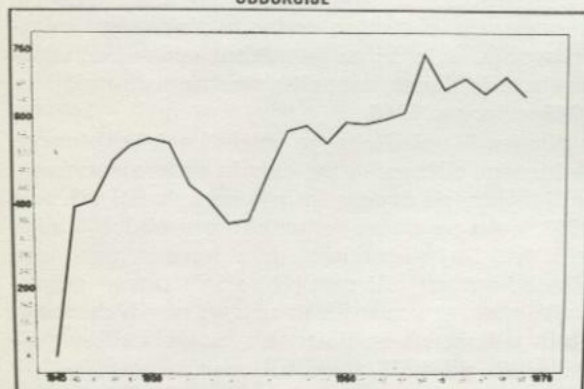

Obdukcije so najbolj znana in najbrž najbolj tipična oblika sodnomedicinskega dela. Tudi pri njih se dajo po krivuljah zaslučiti vplivi, ki so

zunaj inštitutovih nagibov in zmogljivosti. Vendar je prepletanje v tej smeri dosti bolj zapleteno kot pri ogledih in sklepanja po omahovanjih na krivulji bi bila prenapla. V pojasnilo naj omenimo samo nekatere okoliščine, ki so gotovo vplivale na številnost inštitutovih obdukciij: obračunavanje prevoznih stroškov, republiški zakon z določbo o obvezni obdukciji in uveljavljanje ali neuveljavljanje te določbe, pre-razdelitve sodnih okolišev, prevzem obdukciij po naših prosekterjih v dotedanjih inštitutovih območjih (Novo mesto, Koper) in vnovično vračanje tega ali onega območja, ki je ostalo brez prosekterja, pa še vprašanje stroškov itd.

Ob tem je treba ugotoviti, da se delovne razmere, v katerih se opravljajo tako imenovane terenske obdukcije, niso bistveno popravile.

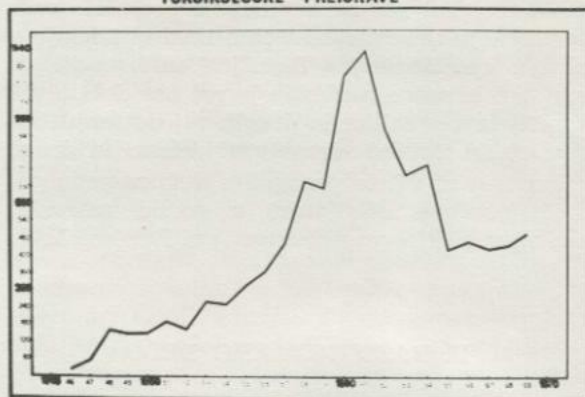
OBDUKCIJE

Zahteve republiškega zakona o pokopališčih, ki je kategorično določil minimalno ureditev in opremo mrtvašnic, so občinski organi kljub zagroženim sankcijam suvereno prezrli.

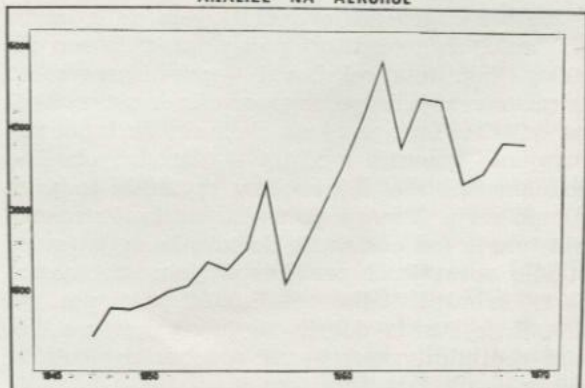
Toksikološke preiskave kažejo vzpon prvih let in izrazit vrh okrog leta 1961, občuten padec okrog leta 1965 in potem ustalitev na ravni, ki jo glede na oskrbovano območje vse republike moramo oceniti kot dokaj nizko. Dvig v obdobju pred desetimi leti lahko razložimo s takratnimi preiskavami o poklicnih zastrupitvah, upad v letu 1965 pa je nedvomno odsev varčevalnih ukrepov, morda tudi neprimernih, ki so prešli v navado. Težko je namreč verjeti, da bi v deželi s skoraj dvema milijonoma prebivalcev ne bilo na leto več kot 500 primerov suma zastrupitve, zlasti če upoštevamo, da je bil dobršen del preiskav opravljen na zahtevo zdravstvenih zavodov, v diagnostične namene.

TOKSIKOLOŠKE PREISKAVE

Analize na alkohol. Grafikon lepo kaže, kako se je Slovenija na pobudo, ki jo je inštitut dal leta 1946, postopoma uvrstila med dežele, ki so spoznale problem alkoholizma v prometu in se ga lotile po znanstveni poti: tako najprej objektivno ugotove njegov obseg, potem pa ga z ustreznimi ukrepi, preprečevalnimi in kazenskimi, začno omejevat in zmanjševati. Ljubljanski inštitut je s približno 5000 analizami na leto še vedno med zgornjimi, tudi v svetovnem merilu. Upadov na krivulji ne smemo razlagati kot dokaz, da smo s prizadevanji zoper alkoholizem v prometu že uspeli, marveč je bolj odsev novih zakonskih predpisov, ki so prinesli omejitve glede odvzema krvi, pa tudi posledica včasih milejšega ali ohlapnejšega režima nadzorstva nad alkoholiziranoostjo voznikov, saj število analiz dokaj zaostaja za številom prometnih nesreč; to pomeni, da alkoholski dejavnik pri številnih med njimi ni bil objektivno raziskan.

ANALIZE NA ALKOHOL

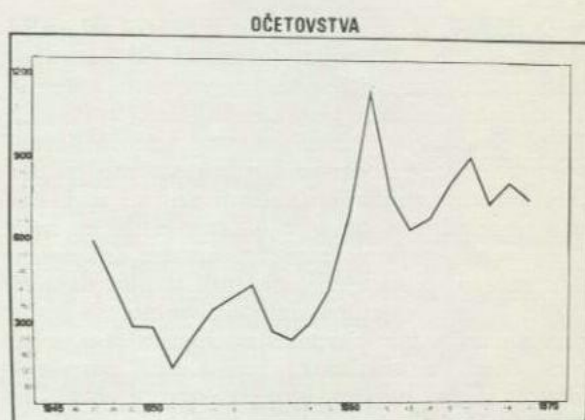

Sicer pa lahko ugotovimo, da je inštitut od leta 1946 dajal pobudo za ukrepe proti alkoholizmu v prometu in da so se njegova prizadevanja uveljavila tudi v zveznem merilu. Tako je koordinacijska konferenca na zveznem ministrstvu za notranje zadeve že leta 1949 na naš predlog predlagala omejitve, kakršne je v zveznem merilu uveljavil šele zakon iz leta 1969.

Laboratorijske preiskave, ki so v prvih letih inštitutovega delovanja posegale v najrazličnejše smeri naravoslovne kriminalistike, so se z razvojem kriminalistično-tehničnih laboratorijev ustalile v izrazito medicinski smeri krvnih in drugih bioloških sledov. V razmeroma majhnem številu pa se skrivajo nekatere izredno zapletene, a hkrati daljnosežne, zelo odgovorne in izjemno zahtevne preiskave, pogosto temeljni dokazi o najhujših kaznivih dejanjih v kazenskih zadevah.

Ekspertize za sodišča, s čimer mislimo izvedenska mnenja po sodnih spisih, prav tako ne morejo zbudati posebnega vtisa s svojim letnim številom (v zadnjih letih med 100 in 150). Morda bo pomen in teža te dejavnosti postala tudi nepoučenemu bližja, če povemo, da gre največkrat za zadeve velikega pomena, pogostoma instancne, tako da tudi izurjenemu izvedencu dajo po pet ali tudi deset ur ur dela. Ne bo preveč, če ocenimo, da te zadeve vzamejo na leto vsaj 100 polnih delovnih dni oziroma ustrezno število ur v nočnem času in na praznične dni. Pod številkami tega razdelka so med drugimi tudi nekatere najpomembnejše zadeve iz inštitutovega arhiva.

Preiskave krvi v zadevah očetovstva so že od leta 1947 na rednem programu inštitutove dejavnosti. Glede na to, da se zadevne preiskave za vso Slovenijo opravljajo na inštitutu, njih število hkrati kaže število paternitetnih pravnih, v katerih se preiskava krvi uporabi kot dokaz. Iz krivulje o številu oseb, ki so jim bile določene lastnosti krvi, se seveda ne vidi, kako se je v minulih letih razširil obseg preiskav; od temeljnih krvnih skupin na faktorje M in N, na lastnosti iz sistema Rh, podskupine in v zadnjem času še na haptoglobine. Dohitevanje metodike na svetovni ravni je prav pri tem še vedno naša osrednja, a malo spodbudna skrb, zlasti zavoljo tega, ker se prizadevanja rada ustavijo ob težavah z uvozom redkih in dragih serumov. Upadi v letih 1951 in 1958 in sledeči jim skoki na diagramu lepo kažejo, kako pomanjkanje serumov lahko ustavi redno delovanje in kako ob vnovični sprostitvi zaostale zadeve pritisnejo v po-

večanem številu ter tako povzročijo nove motnje v delovanju inštituta.

Omenjena območja ne zajemajo vsega operativnega dela. Zlasti ne kažejo, koliko dodatnih preiskav, histoloških, toksikoloških, mikroskopskih, in koliko drugih del, posvetov, dokumentacijskih fotografij, sodnih obravnav in še drugih reči se lahko skriva pod eno samo vpisno številko.

V gornjem pregledu tudi nismo pokazali mrliško-pregledne službe, ki jo inštitut po svojih zdravnikih že 11 let opravlja za občino Center. Ta navidez postranska dejavnost zajema približno 130 mrliških ogledov na leto in bo postala izjemno nujna, tako da bo zahtevala občutno razširitev in poglobitev takoj, ko bo Ljubljana dobila krematorij.

Nove dejavnosti in nove usmeritve inštituta

Podoba inštitutovega delovanja bi ne bila popolna, če bi poleg naštetih tipičnih in klasičnih dejavnosti (pedagoške raziskovalne in operativne) ne omenili nekaterih, po katerih se podoba inštituta razločuje od drugih istovrstnih zavodov pri nas in na tujem. Te posebne dejavnosti so res vsaj deloma odsev posebnih zanimanj ali posebnih usposobljenosti inštitutovih delavcev, v odločilnem delu pa so vendar le podoba potreb in posluha zanje v določenem času in določenem okolju. Mislimo na nekatera udejstvovanja, ki so bolj ali manj odmaknjena od temeljnega programa stroke in jih na istovrstnih zavodih ne goje, vsaj nekaterih med njimi ne ali pa ne v taki obliki ali takem obsegu. Pri nas so to študij zdravniške etike in deontologije,

prva pomoč, zdravstveno delo v gorski reševalni službi, sodnomedicinska dejavnost ob katastrofah, razna vprašanja prometne varnosti, socialna in sodnomedicinska plat alkoholizma, vprašanja etično-deontološke narave v zvezi s presaditvami organov itd. Prizadevanja v teh smereh so nas pripeljala na prizorišča velikih nesreč, nam odprla razgled v dogajanja in vrenja, ki bi nam sicer ostala neznana, prinesla so nam dragocena poznanstva in izkušnje, pa tudi veliko dela in skrbi. Z zadovoljstvom lahko povemo, da so ta prizadevanja, v svojem bistvu zdravniška, poleg neuspehov in razočaranj rodila tudi marsikak ukrep, ki je neposredno pomagal varnosti in zdravju ljudi.

Prizadevanja za razvoj in izpopolnitev inštituta

Ko smo omenili neuspehe in razočaranja, smo mislili predvsem na zalet, optimistična pričakovanja, pa dolgotrajna prizadevanja ob pripravljanju načrtov, iskanju praktičnih in realnih rešitev, zbiranju gradiva, številnih pogovorih in prepričevanjih, vse v želji dobiti za inštitut in za uresničenje njegovih smotrov ustrezne delovne prostore in zadostno število dobrih de-

lavcev. Z grenkobo se spominjamo številnih sestankov, posvetovanj in razmišljanj, ki so rodila vrsto idej in načrtov za novi inštitut, a so do danes ostala brez vidnega sadu. Mislimo na leta, ki so minila ob tem in na nepopravljivo zamudo v dolgotrajnem procesu vzgajanja novih strokovnjakov. Zaskrbljeno se sprašujemo, kdaj, kako in kje si bomo zagotovili novo skupino učiteljev, raziskovalcev, organizatorjev in operativcev, ki bodo nadomestili sedanjo garnituro, ko se bo najpozneje čez deset let skoraj vsa umaknila z delovišča, kjer je minulih petindvajset let rasla, se razvijala in starala.

Ko se danes oziramo po petindvajsetletni poti Inštituta za sodno medicino, ko tehtamo njegovo delo, ki ga je opravil v službi medicinskega pouka in vzgoje ter v službi zdravstva in pravosodja, hočemo in moramo določno povedati tole: Sodna medicina kot stroka v javnem zdravstvu in kot predmet pouka na slovenski univerzi je glede na obstoj in razvoj najresneje ogrožena.

Rešiti njen obstoj in ji zagotoviti razvoj pa ni pietetna ali spomeniškovarstvena naloga naše družbe, je njena dolžnost in nujnost zanjo. To smo morali povedati in naša želja je bila, da bi bili z naštetimi podatki prepričljivi. To je bil tudi poglaviti namen tega poročila.

UDC 340.6:061.6(497.12)

25th Anniversary of the Institute of Legal Medicine at the Faculty of Medicine, Ljubljana

Dr. Janez Milčinski, Member of Slovene Academy of Science, Doctor of Law, Doctor of Medicine, Head of the Institute of Legal Medicine

The Institute of Legal Medicine was founded on August 25th 1945. Until then, no medicolegal institution existed in Slovenia. In addition to teaching duties, the Institute took over the organization of a medicolegal service in Slovenia and a number of practical duties within the judicial administration. In the last few years, the Institute has carried out about 700 post-mortems, 500 toxicological analyses, 4000—5000 alcoholometries and 300 blood group analyses in paternity cases pro year. The Institute employs 26 persons, among them 6 doctors and 2 chemists. Three university teachers — members of the Institute — are responsible for the tea-

ching of legal medicine to students of medicine, stomatology and law, as well as to all students of police schools, and on post-graduate courses for doctors and lawyers. Besides teaching and practical work, the Institute deals with the problems of first-aid and identification at catastrophes. It pays great attention to the deontological and ethical problems of medical work. Over 25 years, the Institute has published 141 different papers. The Institute has made a name for itself abroad in the fields of alcohol with relation to road safety and identification at catastrophes.